

แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูวิถีโปะมอดบ้างสู่การยกระดับเศรษฐกิจชุมชนบนฐาน
ทุนทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์มอญบ้านวังกะ
ตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี*

THE CUILDLINES OF CONSERVATION AND REVITALIZATION THE POHAMODBANG
WAY TO ENHANCE THE COMMUNITY ECONOMY BASED ON CULTURAL CAPITAL
WITH THE PARTICIPATION OF THE MON ETHNIC GROUP IN BAN WANG KA,
NONGLU SUBDISTRICT, SANGKHLABURI DISTRICT, KANCHANABURI PROVINCE

มะร่อแซะ เล้าะและ¹, วีระวัฒน์ อุดมทรัพย์^{1*}, นพรัตน์ ไชยชนะ¹, สุพงษ์ สุขชานา¹,
พจนีย์ สุขชานา², วีระ ยุคคุณธ², วียดา พลชัย³

Marosaeh Lohlaeh¹, Weerawat Udomsap^{1*}, Nobparat Chaichana¹, Suapong Sukchaona¹,
Photjane Sukchaona², Weera Yukunthorn², Wiyada Pollachai³

¹คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี กาญจนบุรี ประเทศไทย

¹Faculty of Humanities and Social Science, Kanchanaburi Rajabhat University, Kanchanaburi, Thailand

²คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี กาญจนบุรี ประเทศไทย

²Faculty of Science and Technology, Kanchanaburi Rajabhat University, Kanchanaburi, Thailand

³คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี กาญจนบุรี ประเทศไทย

³Faculty of Management Science, Kanchanaburi Rajabhat University, Kanchanaburi, Thailand

*Corresponding author E-mail: weerawat@kru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาประวัติความเป็นมา ความหมาย และองค์ประกอบพิธีกรรมของวิถีโปะมอดบ้างของกลุ่มชาติพันธุ์มอญบ้านวังกะ 2) สังเคราะห์กระบวนการอนุรักษ์และฟื้นฟูวิถีโปะมอดบ้างผ่านการมีส่วนร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์มอญบ้านวังกะ และ 3) ค้นหาแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูวิถีโปะมอดบ้างสู่การยกระดับเศรษฐกิจชุมชนบนฐานทุนวัฒนธรรม ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพร่วมกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 30 คน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ปราชญ์ท้องถิ่น กรรมการวัด โรงเรียน กลุ่มสตรี เยาวชน ผู้ประกอบการ และตัวแทนหน่วยงานทั้งภายในและนอกชุมชน รวบรวมข้อมูลผ่านการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มย่อย การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการศึกษาเอกสารผลการวิจัยพบว่า 1) วิถีโปะมอดบ้างมีรากฐานจากตำนานพระเจ้าธรรมเจดีย์แห่งหงสาวดี พิธีลอยเรือมีความหมายเป็นการสะเดาะเคราะห์และสืบทอดพุทธศาสนา องค์ประกอบพิธีกรรม ประกอบด้วย การสวดมนต์ บอกรุญ ทำบุญถวายอาหาร ตักบาตรน้ำผึ้งน้ำมันงา เผารูปเทียน และลอยเรือไม้ไผ่ลงแม่น้ำสามประสบ 2) กระบวนการอนุรักษ์และฟื้นฟูวิถีโปะมอดบ้างผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชน วัด โรงเรียน ภาครัฐเครือข่าย และมหาวิทยาลัย มีกิจกรรมบูรณาการ เช่น การแสดงศิลปวัฒนธรรมมอญ สร้างพื้นที่เรียนรู้ข้ามรุ่นก่อเกิดพลังทางสังคม 3) แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูควรเชื่อมโยงการจัดการความรู้ การศึกษา และการใช้เทคโนโลยี ต่อยอดทุนวัฒนธรรมสู่การยกระดับเศรษฐกิจชุมชนผ่านการท่องเที่ยวชาติพันธุ์ และการจัดตั้ง

พิพิธภัณฑ์มีชีวิต โดยเสนอแนะควรส่งเสริมศูนย์เรียนรู้วัฒนธรรมมอญ เพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญา เชื่อมโยงการศึกษาและพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนด้วยการท่องเที่ยวชาติพันธุ์

คำสำคัญ: การอนุรักษ์และฟื้นฟู, วิถีปอฮะมอดบัง, การยกระดับเศรษฐกิจชุมชน, ทูทางวัฒนธรรม, กลุ่มชาติพันธุ์มอญ

Abstract

This research aims to: 1) Study the history, meaning, and ritual components of the Pohamodbang tradition of the Mon ethnic group in Ban Wangka; 2) Synthesize the conservation and revitalization processes of Pohamodbang through the participation of the Mon ethnic group in Ban Wangka; and 3) Explore approaches to conserve and revitalize Pohamodbang to enhance community economic development based on cultural capital. The study employed qualitative research combined with participatory action research. Informants included community leaders, local sages, temple committee members, schools, women's groups, youth, entrepreneurs, and Representatives of government agencies both inside and outside the community, totaling 30 participants. Data were collected through interviews, focus group discussions, participatory observation, and document study. The findings revealed that 1) The Pohamodbang tradition originates from the legend of King Thammajeddi of Hanthawaddy. The boat-floating ceremony symbolizes dispelling misfortune and perpetuating Buddhism. Ritual components include chanting, merit announcements, food offerings, almsgiving with honey and sesame oil, incense and candle burning, and floating bamboo boats on the Three Confluences River; 2) The conservation and revitalization process involved collaboration among the community, temple, schools, network partners, and university, integrating activities such as Mon cultural performances and intergenerational learning spaces that foster social empowerment; and 3) Approaches to conservation and revitalization should link knowledge management, education, and technology use, leveraging cultural capital to enhance the community economy through ethnic tourism and the establishment of a living museum. It is recommended to promote Mon cultural learning centers to transmit wisdom, connect with education, and develop the community economy through ethnic tourism.

Keywords: Conservation and Revitalization, The Pohamodbang Way, Enhance the Community Economy, Cultural Capital, Mon Ethnic Group

บทนำ

กลุ่มชาติพันธุ์มอญในจังหวัดกาญจนบุรีมีที่มาแบ่งเป็นสองกลุ่ม โดยกลุ่มแรกอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานตั้งแต่สมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ตอนต้น ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล และบางส่วนโยกย้ายมาตั้งถิ่นฐานในอำเภอทองผาภูมิ อำเภอท่ามะกา และอำเภอไทรโยค ของจังหวัดกาญจนบุรี กลุ่มที่สองอพยพเข้ามาหลังสงครามโลกครั้งที่สอง เนื่องจากสถานการณ์สงครามและนโยบายกีดกันชาติในประเทศพม่า ชาวมอญกลุ่มหลังนี้ได้ตั้งถิ่นฐานในพื้นที่บ้านวังกะเก่า อำเภอสังขละบุรี ซึ่งต่อมาถูกน้ำท่วมจากการสร้างเขื่อนเขาแหลม ทำให้ต้องย้ายถิ่นฐานมาอยู่ในพื้นที่บ้านวังกะปัจจุบัน ภายใต้การนำของหลวงพ่อดุตตะมะ ผู้นำทางจิตวิญญาณของชุมชนที่มีบทบาทสำคัญในการวางรากฐานทางสังคม ศาสนา และวัฒนธรรม แม้ท่านจะละสังขารไปแล้ว แต่ยังเป็นศูนย์รวมจิตใจของ

กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในพื้นที่สังขละบุรีจนถึงปัจจุบัน

กล่าวได้ว่า กลุ่มชาติพันธุ์มอญบ้านวังกะ ตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี เป็นชุมชนที่มีรากเหง้ามาจากบรรพบุรุษชาวมอญอพยพ ซึ่งสามารถรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและศรัทธาในพระพุทธศาสนาได้อย่างมั่นคง ผู้นำจิตวิญญาณที่ได้รับการเคารพอย่างสูง คือ หลวงพ่ออุตตมะ (พระราชอุดมมงคล) ผู้มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมศาสนา การศึกษา และการอนุรักษ์วัฒนธรรม โดยเฉพาะการฟื้นฟูงานประเพณีสิบสองเดือน ซึ่งเป็นการดำรงวิถีชีวิตดั้งเดิมและสืบทอดอัตลักษณ์มอญไว้ได้อย่างเข้มแข็ง ทุนทางวัฒนธรรมที่ทันท่วงทีได้กลายเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ในเวลาต่อมา ทั้งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การชิมอาหาร การเข้าร่วมพิธีกรรม และการล่องเรือชมสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ เช่น วัดสมเด็จ วัดวังแก้วเวการาม วัดศรีสุวรรณ ประตุมืองเก่าสังขละบุรีได้นำ และสะพานไม้อุตตมานุสรณ์ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของพื้นที่ กิจกรรมเหล่านี้ไม่เพียงส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมมอญ แต่ยังสร้างรายได้และความภาคภูมิใจให้กับชุมชนมอญบ้านวังกะและประชาชนในอำเภอสังขละบุรีอีกด้วย

ในปัจจุบันชุมชนมอญบ้านวังกะ กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวยอดนิยมที่ตอบโจทย์นักท่องเที่ยวรุ่นใหม่ ซึ่งแสวงหาประสบการณ์เชิงวัฒนธรรม ก่อให้เกิดโอกาสทางเศรษฐกิจระดับชุมชน อย่างไรก็ตาม การปรับเปลี่ยนพิธีกรรมเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวส่งผลให้รายละเอียดดั้งเดิมของประเพณีลอยเรือสะเดาะเคราะห์ หรือ “วิถีโปะมอดบ้าง” ค่อย ๆ เลือนหายไป โดยเฉพาะในกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่มีบทบาทลดลงในกิจกรรมดังกล่าว สถานการณ์นี้สะท้อนถึงความท้าทายของการอนุรักษ์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมท่ามกลางบริบทของเศรษฐกิจการท่องเที่ยวที่เติบโตอย่างรวดเร็ว การสืบค้นทุนทางวัฒนธรรมของประเพณีลอยเรือสะเดาะเคราะห์หรือวิถีโปะมอดบ้างจึงมีความสำคัญต่อการนำมาเชื่อมโยงกับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน เช่น การจัดเทศกาลฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม “ปล่อยโคม (เกม) วิถีโปะมอดบ้าง” เพื่อดึงดูดผู้สนใจเข้าร่วมประเพณี พิธีกรรม เรียนรู้วัฒนธรรม ชิมอาหารชาติพันธุ์ อันเป็นการช่วยสร้างรายได้และยกระดับเศรษฐกิจชุมชน แต่ควรดำเนินควบคู่กับกระบวนการอนุรักษ์และฟื้นฟูอย่างเหมาะสม เพื่อปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมไม่ให้สูญหายไปจากชุมชน

ดังนั้น การค้นหาแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูวิถีโปะมอดบ้างเพื่อยกระดับเศรษฐกิจชุมชนบนฐานทุนทางวัฒนธรรมผ่านการมีส่วนร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์มอญบ้านวังกะ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยมีคำถามวิจัยที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์ คือ 1) วิถีโปะมอดบ้างมีประวัติความเป็นมา ความหมาย และองค์ประกอบพิธีกรรมอย่างไรในฐานะทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนชาติพันธุ์มอญบ้านวังกะ 2) การอนุรักษ์และฟื้นฟูวิถีโปะมอดบ้างผ่านการมีส่วนร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์มอญบ้านวังกะมีกระบวนการอย่างไร 3) แนวทางใดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูวิถีโปะมอดบ้างที่สามารถยกระดับเศรษฐกิจชุมชนบนฐานทุนทางวัฒนธรรมได้อย่างยั่งยืน โดยการวิจัยครั้งนี้ มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ทั้งชุมชน องค์กรศาสนา เยาวชน หน่วยงานรัฐ ภาคประชาสังคม และเอกชน เพื่อให้การดำรงอัตลักษณ์มอญมิใช่เพียงแค่การอนุรักษ์เชิงสัญลักษณ์ แต่เป็นการฟื้นคืนพลังของชุมชนให้สามารถดำรงอยู่และเติบโตอย่างมั่นคงในสังคมพหุวัฒนธรรมปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา ความหมาย และองค์ประกอบพิธีกรรมของวิถีโปะมอดบ้างของกลุ่มชาติพันธุ์มอญบ้านวังกะ
2. เพื่อสังเคราะห์กระบวนการอนุรักษ์และฟื้นฟูวิถีโปะมอดบ้างผ่านการมีส่วนร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์มอญบ้านวังกะ
3. เพื่อค้นหาแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูวิถีโปะมอดบ้างสู่การยกระดับเศรษฐกิจชุมชนบนฐานทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์มอญบ้านวังกะ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพควบคู่กับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอนของกระบวนการวิจัย โดยมีองค์ประกอบ ดังนี้

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informants) ในการวิจัยใช้การเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยวิธีเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักที่ให้ข้อมูลได้เพียงพอ (Information-rich cases) จำนวน 30 คน โดยแบ่งเป็น 1) ตัวแทนผู้ให้ข้อมูลด้านนโยบายภาครัฐ ได้แก่ นักพัฒนาชุมชนจากอำเภอสังขละบุรี เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนเทศบาลตำบลวังกะบุคลาการทางการศึกษา และตัวแทนฝ่ายวัฒนธรรมอำเภอสังขละบุรี 2) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลด้านการพัฒนาและจัดการทุนวัฒนธรรม รวมถึงการตรวจสอบและคืนข้อมูล ได้แก่ ผู้นำชุมชนทั้งทางการและไม่เป็นทางการ เช่น ปราชญ์ชุมชน คณะกรรมการวัด ผู้นำคุ้มบ้าน ผู้ประกอบการชุมชน กลุ่มสตรี กลุ่มเยาวชน จิตอาสาวัด นักดนตรี ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ และสมาชิกชุมชนบ้านวังกะ

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้ใช้เครื่องมือเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพที่หลากหลาย เพื่อเข้าใจบริบทวัฒนธรรมอย่างลึกซึ้ง ได้แก่ 1) แบบสังเกต โดยผู้วิจัยเข้าร่วมกิจกรรมชุมชน เช่น กิจกรรมเกี่ยวกับพิธีลอยเรือและงานบุญ เพื่อเข้าถึงพฤติกรรมและความเชื่อ 2) แบบสัมภาษณ์ ใช้กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่หลากหลาย ผ่านการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือจากผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมและยังตรวจสอบสามเส้าโดยผู้เก็บข้อมูลหรือนักวิจัยอย่างน้อย 3 คน ว่ามีความเข้าใจเครื่องมือตรงกันหรือไม่ 3) แบบบันทึกสภาพทั่วไปและอาชีพ เพื่อเก็บข้อมูลกายภาพและเศรษฐกิจ 4) บันทึกภาคสนาม จดบันทึกเหตุการณ์และวิเคราะห์เชิงทฤษฎี 5) เครื่องบันทึกเสียงและภาพ บันทึกสัมภาษณ์และเหตุการณ์สำคัญ 6) เครื่องมือการศึกษาชุมชน เช่น แผนที่เดินดิน ผังเครือญาติ ปฏิทินชุมชน ประวัติชีวิต และประวัติศาสตร์ชุมชนผ่านการศึกษาเอกสารและการเล่าเรื่อง เพื่อเข้าใจมิติต่าง ๆ ในอดีต มีพัฒนาการอย่างไรสู่ปัจจุบัน และ 7) การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) เพื่อทำความเข้าใจความหมายของทุนวัฒนธรรมชุมชนบ้านวังกะ โดยเชื่อมโยงกับแนวคิดทางทฤษฎีผ่านกระบวนการ 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การจัดระเบียบข้อมูล แยกประเภทและจัดหมวดหมู่ข้อมูลอย่างเป็นระบบ 2) การให้รหัสข้อมูล เพื่อระบุข้อความที่สื่อความหมายตามหัวข้อวิเคราะห์ 3) การแสดงข้อมูล โดยนำหน่วยข้อมูลที่ให้รหัสแล้วมาจัดกลุ่มใหม่ตามประเด็นวิเคราะห์เพื่อให้เข้าใจภาพรวม 4) การหาข้อสรุป การตีความ และการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลและผลการศึกษาเพื่อให้ข้อค้นพบมีความน่าเชื่อถือและสามารถตอบคำถามวิจัยได้อย่างชัดเจน

ผลการวิจัย

1. ประวัติความเป็นมา ความหมาย และองค์ประกอบพิธีกรรมของวิถีโปะมอดบ้างของกลุ่มชาติพันธุ์มอญบ้านวังกะ

1.1 ประวัติความเป็นมาของวิถีโปะมอดบ้างของชาวมอญบ้านวังกะ วิถีโปะมอดบ้างของชาวมอญบ้านวังกะมีรากเหง้ามาจากตำนานโบราณที่เล่าขานสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคน โดยมีจุดเริ่มต้นจากเหตุการณ์ในสมัยพระเจ้าธรรมเจดีย์ กษัตริย์มอญแห่งเมืองหงสาวดี ผู้ทรงมีพระราชประสงค์จะปฏิรูปพระพุทธศาสนาเนื่องจาก พบว่า พระภิกษุสามเณรในอาณาจักรมีพฤติกรรมย่อหย่อนต่อพระธรรมวินัย พระองค์จึงมีพระราชโองการให้พระภิกษุและสามเณรลาสิกขา แล้วแต่งกายเป็นชีปะขาว พร้อมส่งชีปะขาว 8 คน ลงเรือ 2 ลำ ไปยังศรีลังกาเพื่อรับแบบแผนการบรรพชา การสร้างโบสถ์ และพิธีกรรมทางศาสนา ระหว่างเดินทางกลับ เรือหนึ่งลำหลงทางไป

กลางทะเล พระเจ้าธรรมเจดีย์จึงจัดพิธีบวงสรวงบูชาพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ และเทวดา ด้วยไม้ผลและดอกไม้ 1,000 ชนิด ผลจากพิธีนั้นทำให้เรือที่หลงทางกลับไปได้โดยปลอดภัย นับแต่นั้นชาวมอญจึงจัดพิธีลอยเรือ สะเดาะเคราะห์จำลองเหตุการณ์นั้นขึ้นเป็นประจำสำคัญ โดยใช้เรือจริงตกแต่งอย่างวิจิตร ใส่เครื่องบวงสรวง และลอยในแม่น้ำ เพื่อเป็นการถวายเป็นกุศลและปิดเป่าภัยพิบัติ กลุ่มชาติพันธุ์มอญบ้านวังกะยังคงรักษาพิธีนี้ไว้ด้วยความเคารพ โดยจัดพิธี “ถวายเป็นกุศลเรือ” หรือ “ทำบุญลงเรือ” ด้วยอาหาร 9 อย่าง จำนวน 1,000 ชุด ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ของทุกปี ซึ่งถือเป็นสัญลักษณ์แห่งศรัทธา ความสามัคคี และการสืบสานอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวมอญจนถึงปัจจุบัน (นางไอ นามสมมุติ, 2567); (นายเจ นามสมมุติ, 2567)

1.2 ความหมายของวิถีโปะมอดบ้างหรือประเพณีลอยเรือสะเดาะเคราะห์ คำว่า “โปะมอดบ้าง” มาจากภาษามอญ โดย “โป” หมายถึง “ถวายเป็นกุศล” “อะมอด” หมายถึง “เครื่องเซ่นไหว้” และ “บ้าง” หมายถึง “เรือ” รวมกันจึงหมายถึงการถวายเป็นกุศลบูชาด้วยเรือ ซึ่งสื่อถึงพิธีกรรมที่มีเป้าหมายเพื่อถวายเป็นกุศลบูชาแด่พระรัตนตรัย และเทพเทวดา เป็นการแสดงความเคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และเพื่อสะเดาะเคราะห์ ปิดเป่าสิ่งชั่วร้ายออกจากชีวิตของบุคคลและชุมชน โดยมีเรือเป็นสื่อกลางเชิงสัญลักษณ์ในการนำเคราะห์ภัยลอยหายไปกับสายน้ำ พิธีกรรมนี้มีจุดประสงค์เพื่อถวายเป็นกุศลบูชา สะเดาะเคราะห์ และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ชาวบ้านจะร่วมกันทำบุญ รักษาศีล ฟังธรรม และประกอบพิธีกรรมด้วยความศรัทธา โดยการใส่ข้าว อาหาร และของบูชาลงในเรือ เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้สรรพสัตว์ทั้งสามโลก ได้แก่ โลกมนุษย์ โลกธาตุ และโลกสังขาร ส่วนการปักตุง (ธง) บนเรือก็เป็นอีกองค์ประกอบสำคัญ “ตุง” หรือ “หะนุ” ในภาษามอญ ซึ่งความหมายของการปักตุง คือ ชัยชนะ เป็นสัญลักษณ์แห่งชัยชนะทางใจจากการทำบุญและทาน ซึ่งสะท้อนค่านิยมเรื่องบุญ คุณธรรม และจิตสำนึกในพระรัตนตรัย ถือเป็นเชื่อมโยงมิติจิตวิญญาณ ชุมชน และธรรมชาติอย่างลึกซึ้ง (นายเอ นามสมมุติ, 2567); (นายซี นามสมมุติ, 2567); (นายเอฟ นามสมมุติ, 2567)

1.3 กิจกรรมที่เป็นองค์ประกอบพิธีกรรมของวิถีโปะมอดบ้างหรือประเพณีลอยเรือสะเดาะเคราะห์ของชาวมอญบ้านวังกะ ประกอบด้วย 7 ขั้นตอนสำคัญ เริ่มจาก 1) การบอกบุญ ซึ่งจัดขึ้นในวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 10 เวลา 09.00 - 10.00 น. เพื่อแจ้งข่าวและเชิญชวนชาวบ้านร่วมกิจกรรม ผ่านประกาศด้วยภาษามอญ ถือเป็น การเริ่มต้นความพร้อมของชุมชนทั้งด้านกายและใจ ต่อมา 2) พิธีสวดมนต์สะเดาะเคราะห์ จัดในช่วงค่ำของวันเดียวกัน (เวลา 19.00 น.) ณ หน้าเจดีย์พุทธคยา โดยผู้ร่วมงานจะนำของมาถวาย รับการสวดมนต์ และชมการแสดง ศิลปวัฒนธรรมมอญ เช่น ดนตรี รำ และปล่อยโคมไฟ 3) พิธีถวายเป็นกุศลเรือ จัดขึ้นในเวลา 03.00 - 6.30 น. ของวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ชาวบ้านแต่ละคุ้มเตรียมอาหาร 9 อย่าง จำนวนรวม 1,000 ชุด เพื่อถวายเป็นกุศลบูชาเทพเทวดา และทำพิธีสวดมนต์สะเดาะเคราะห์ร่วมกัน ต่อด้วย 4) พิธีทำบุญใส่บาตร เวลา 9.30 น. โดยพระสงฆ์สวดมนต์ ภาษบาลีสำนึกมอญ และแสดงธรรมภาษามอญ เพื่อสร้างบุญกุศลแก่ผู้ร่วมพิธี 5) พิธีตักบาตรน้ำผึ้งและดอกไม้ เวลา 14.00 น. แสดงความศรัทธาต่อพระพุทธเจ้า เป็นพุทธบูชา และ 6) พิธีสวดมนต์สะเดาะเคราะห์ในช่วงค่ำอีกครั้ง พร้อมการเผาธูปเทียนและปล่อยโคม เป็นการส่งเคราะห์ออกจากตน และปิดท้ายด้วย 7) พิธีลอยเรือ สะเดาะเคราะห์ ขึ้นในวันแรก 1 ค่ำ เดือน 10 เวลาประมาณ 9.00 - 10.00 น. โดยชาวบ้านร่วมกันลากเรือไปลอยยังแม่น้ำสามประสบ เพื่อปล่อยเคราะห์ภัยให้พ้นไปจากชุมชนและชีวิต (นายบี นามสมมุติ, 2567); (นายเอฟ นามสมมุติ, 2567); (นางไอ นามสมมุติ, 2567)

2. กระบวนการอนุรักษ์และฟื้นฟูวิถีโปะมอดบ้างผ่านการมีส่วนร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์มอญบ้านวังกะ

การลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยได้เข้าร่วมกิจกรรม “ลอยเรือสะเดาะเคราะห์” หรือ “วิถีโปะมอด บ้าง” ของกลุ่มชาติพันธุ์มอญบ้านวังกะ จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งจัดขึ้นระหว่างวันที่ 16 - 18 กันยายน พ.ศ. 2567 ตามปฏิทินจันทรคติ (ขึ้น 14 - 15 ค่ำ และแรม 1 ค่ำ เดือน 10) ถือเป็นประเพณีสำคัญประจำปีที่แสดงถึง อัตลักษณ์ ความเชื่อ และความสามัคคีของชุมชนมอญได้อย่างชัดเจน การจัดงานอาศัยกลไกความร่วมมือระหว่าง

วัดวังแก้วเวการาม ผู้นำชุมชน และประชาชนจาก 29 คุ่ม โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางด้านศาสนาและวัฒนธรรม ทั้งนี้ พระมหาสุชาติ สิริปัญโญ (เจ้าอาวาสวัดวังแก้วเวการามคนปัจจุบัน) ผู้ริเริ่มและประสานงานร่วมกับคณะกรรมการวัด และผู้นำคุ้ม ชาวบ้านร่วมแรงร่วมใจกันสร้างเรือไม้ไผ่ จัดซุ้มพิธี ตกแต่งสถานที่ จัดเตรียมเครื่องสักการะ อาหาร และเครื่องบูชาสำหรับใช้ในพิธีกรรม การมีส่วนร่วมผ่านระบบ “คุ้มบ้าน” ยังสะท้อนการจัดการชุมชนที่เข้มแข็ง โดยหัวหน้าคุ้มจะประสานกับลูกบ้านในการดำเนินกิจกรรมอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ ในปี 2567 การฟื้นฟูวิถีโปะมอดบั้งได้ขยายบทบาทความร่วมมือไปยังภาคีภายนอก โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี ที่ร่วมกับ วัดวังแก้วเวการามและชุมชนบ้านวังกะ เพื่อฟื้นฟูประเพณีอย่างยั่งยืน พร้อมบูรณาการเครือข่ายอีกอย่างน้อย 7 หน่วยงาน และกลุ่มองค์กรในชุมชนกว่า 10 กลุ่ม เช่น กลุ่มเยาวชน กลุ่มสตรี ประชาชนชุมชน และกลุ่มจิตอาสา วัดวังแก้วเวการาม กลุ่มผู้ประกอบการชุมชน กลุ่มนักดนตรี เป็นต้น การดำเนินงานดังกล่าวมุ่งเน้นการอนุรักษ์วิถี วัฒนธรรมให้เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถเชื่อมโยงสู่การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

กิจกรรมวันแรก วันที่ 16 กันยายน 2567 (ซึ่งตรงกับวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 10) สถานที่บริเวณเจดีย์พุทธคยา โดยกิจกรรมมีการบูรณาการกิจกรรมการฟื้นฟูที่จัดโดยมหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรีให้สอดคล้องกับกิจกรรม ของชุมชนที่จัดขึ้นพร้อมกัน โดยช่วงเช้ามีกิจกรรมแข่งขันและประกวดประดิษฐ์โคม (เกม) ของเยาวชน พร้อม สาธิตการทำโคม ขณะเดียวกันชาวบ้านนำเรือมาประกอบพิธี ณ ลานหน้าเจดีย์พุทธคยา และตกแต่งเรืออย่างวิจิตร ผู้นำคุ้มจาก 29 คุ่มส่งมอบธง “ตุง” ให้วัดวังแก้วเวการาม ส่วนกลุ่มสตรีช่วยเตรียมอาหารถวายพระ ช่วงเวลา 18.00 น. มีพิธีสวดพระพุทธรูป ตกลงเรือด้วยธง ตุง ร่ม พร้อมถวายรูปเทียนสะเดาะเคราะห์ตามวันเกิด และจุดเทียนอธิษฐานขอสิ่งไม่ดี สำหรับผู้ไม่มีเครื่องบูชา วัดได้จัดเตรียมไว้และเปิดรับบริจาคตามศรัทธา ทั้งนี้ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี ภาคีเครือข่าย วัด และชุมชนจัดบูธนิทรรศการประเพณีวัฒนธรรมมอญบ้านวังกะ พร้อมจำหน่ายของที่ระลึกจากงานวิจัย เช่น พวงกุญแจลูกสะบ้า ถุงผ้ามอญ ตุง สมุดลายผ้ามอญ รวมทั้งอาหารพื้นถิ่น ขนมจีนน้ำยาหยวกกล้วย ขนมถั่วแถมมอญ และน้ำกระเจี๊ยบ นอกจากนี้ ยังฟื้นฟูการแสดงดนตรีศิลปวัฒนธรรม ไทยรามัญ 4 ชุด ได้แก่ ระบำเทียน ระบำเทินหม้อ ลิเกมอญ และระบำสุวรรณภูมิ และปิดท้ายด้วยพิธีปล่อยโคม (เกม) โปะมอดอย่างศักดิ์สิทธิ์ (นายเอ นามสมมุติ, 2567); (นายดี นามสมมุติ, 2567); (นางไอ นามสมมุติ, 2567)

ในวันต่อมา คือ วันที่ 17 กันยายน 2567 (ซึ่งตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10) ถือเป็นวันที่สองของวิถีโปะมอดบั้งของชาวมอญบ้านวังกะเริ่มตั้งแต่ช่วงตีสี่โดยชาวบ้านและนักท่องเที่ยวจะนำเครื่องบูชา ประกอบด้วย อาหาร 9 อย่าง เช่น กล้วย อ้อย ข้าวตอก ข้าวต้มมัด มะพร้าว หมากรุก พลุ ธง และของหวาน พร้อมเขียนชื่อและรูป เทียนตามวันเกิดเพื่อนำไปถวายลงเรือ จากนั้นพระสงฆ์จะเจริญพระพุทธมนต์เป็นการเสร็จพิธีในช่วงเช้า ช่วงบ่าย ประมาณ 14.00 น. มีพิธีตักบาตรน้ำผึ้ง น้ำมังงา ณ วิหารพระหยกขาว วัดวังแก้วเวการาม ซึ่งเป็นประเพณีดั้งเดิม ที่มีมาอย่างยาวนาน สมัยก่อนใช้ของหายาก เช่น น้ำผึ้ง น้ำมังงา และยาสมุนไพร ปัจจุบันปรับเป็นน้ำตาลทราย น้ำมันพืช หรือยาสามัญเพื่อความสะดวก พิธีมีลักษณะเรียบง่าย เสมอภาค และเปิดให้ทุกคนเข้าร่วมโดยไม่มีลำดับ ชนชั้น หลังพิธีตักบาตร ชาวบ้านที่ถือศีล 8 จะนั่งที่ศาลาไม้ในวัด ช่วงเย็นประมาณ 19.00 น. พระสงฆ์และ ชาวบ้านร่วมพิธีสวดสะเดาะเคราะห์ ณ ลานหน้าเจดีย์พุทธคยา จากนั้นมีการเผาเทียนเขียนชื่อเจ้าของเพื่อเผา เคราะห์ ปิดพิธีวันที่สองด้วยความศรัทธาและความหมายลึกซึ้งต่อชุมชน

ส่วนกิจกรรม วันที่ 18 กันยายน 2567 (ซึ่งตรงกับวันแรม 1 ค่ำ เดือน 10) เป็นวันสุดท้ายของวิถีโปะมอดบั้งของชาวมอญบ้านวังกะ โดยกิจกรรมสำคัญในวันนี้ คือ พิธีลอยเรือจริงช่วงเวลาประมาณ 09.00 น. ชาวบ้าน ทั้งชายหญิง แต่งกายชุดสวยงามมาร่วมช่วยกันลากเรือไม้ไผ่ที่ตกแต่งอย่างประณีตลงสู่แม่น้ำของกาเลีย ขณะรอพิธี มีโรงทานจัดอาหารและเครื่องดื่มฟรี พร้อมเสียงดนตรีและการแสดงแบบมอญ สร้างบรรยากาศความรื่นเริงและ ความสามัคคีในชุมชนที่ยังรักษาขนบธรรมเนียมอย่างเหนียวแน่น เมื่อถึงเวลาลากเรือ เชือกเส้นยาวถูกคล้องกับเรือ ชาวบ้านนับพันร่วมแรงร่วมใจลากเรือตามเส้นทางที่แคบและลาดชัน ต้องอาศัยแรงและความร่วมมือสูง เพื่อประคอง

เรือให้น้ำอย่างปลอดภัย บรรยายภาพเต็มไปด้วยรอยยิ้มและความสุขของผู้ร่วมพิธีที่เห็นคุณค่าและศรัทธาในพระพุทธศาสนาและประเพณี เมื่อเรือถึงท่าหน้า น้ำที่ส่งต่อให้เรือยนต์ลากเรือไม้ไผ่บรรทุกเครื่องเช่นไปลอยกลางแม่น้ำสามประสบ ซึ่งเป็นจุดที่แม่น้ำของกาเลีย แม่น้ำปักษ์ และแม่น้ำรันตี ไหลมาบรรจบกัน กิจกรรมสิ้นสุดเป็นสัญลักษณ์ของการปล่อยเคราะห์และจะได้รับสิ่งดีเข้าชีวิต (นายซี นามสมมุติ, 2567); (นายดี นามสมมุติ, 2567); (นายเอฟ นามสมมุติ, 2567)

3. แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูวิถีโปะมอดบั้งสู่การยกระดับเศรษฐกิจชุมชนบนฐานทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์มอญบ้านวังกะ สามารถสรุปได้ ดังนี้

3.1 การถอดองค์ความรู้และคุณค่าทุนวัฒนธรรมวิถีโปะมอดบั้ง ผลการวิจัยพบว่า วิถีโปะมอดบั้งเป็นวิถีปฏิบัติทางประเพณีวัฒนธรรมที่มีรากฐานจากความเชื่อ ศรัทธาในพระพุทธศาสนา การอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างเกื้อกูล การรักษาทุนวัฒนธรรมดั้งเดิมและฟื้นฟูวิถีดังกล่าว จึงไม่ได้เป็นเพียงการอนุรักษ์พิธีกรรมหรือกิจกรรม แต่เป็นการฟื้นคืนคุณค่าทางสังคม จิตวิญญาณ และทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์มอญให้กลับมามีบทบาทต่อวิถีชีวิตร่วมสมัย ทั้งด้านสังคม การเรียนรู้และถ่ายทอด ศาสนาและจิตวิญญาณ และด้านเศรษฐกิจชุมชน และสิ่งแวดล้อม โดยปัจจัยที่เป็นแกนกลางสำคัญต่อการรักษาคุณค่า อนุรักษ์ และสืบทอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไม่ให้สูญหาย คือ ปัจจัยทุนมนุษย์ในฐานะผู้นำทางวัฒนธรรม ประชาชนชุมชนที่มีบทบาทหน้าที่ผู้สืบทอด เผยแพร่ การปฏิบัติ การแสดงออกภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้งในด้านประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ภาษาท้องถิ่น ศิลปะการแสดง อาหารพื้นถิ่น ประวัติศาสตร์ชุมชน (นายบี นามสมมุติ, 2567); (นายซี นามสมมุติ, 2567); (นางไอ นามสมมุติ, 2567)

3.2 แนวทางการฟื้นฟูและพัฒนาต่อยอดทุนทางวัฒนธรรม ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการฟื้นฟูวิถีโปะมอดบั้งควรดำเนินการควบคู่กับการจัดการความรู้อย่างเป็นระบบและการพัฒนาศักยภาพของชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยมีเงื่อนไขสำคัญ คือ การส่งเสริมการวิจัยและพัฒนา รัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุนการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในมิติต่าง ๆ พร้อมนำผลวิจัยไปใช้จริง เช่น การอนุรักษ์วิถีโปะมอดบั้งเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากในชุมชนมอญบ้านวังกะ ผ่านการทำงานร่วมกับภาคีเครือข่าย เช่น สถาบันการศึกษาและองค์กรพัฒนาเอกชน โดยสอดแทรกกิจกรรมฟื้นฟูไว้ในกิจกรรมเยาวชนและการท่องเที่ยวชาติพันธุ์ เช่น เทศกาล “ปล่อยโคมเกี้ยววิถีโปะมอดบั้ง” ที่จัดประกวด สาธิต และเรียนรู้ศิลปะวัฒนธรรมมอญ พัฒนาผลิตภัณฑ์จากทุนวัฒนธรรม เช่น เสื้อผ้าเครื่องประดับ อาหาร เครื่องจักสาน ให้มีเอกลักษณ์และตอบโจทย์ตลาดควบคู่กับการรักษาอัตลักษณ์ นอกจากนี้ยังเน้นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในประเพณีและพิธีกรรมจริงเพื่อสร้างประสบการณ์และเพิ่มรายได้ให้กับชุมชน พร้อมกับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น การจัดทำคลังข้อมูลดิจิทัล สารคดี และแพลตฟอร์มออนไลน์ เพื่อขยายองค์ความรู้สู่สาธารณะ ส่งเสริมตลาดออนไลน์และสร้างภาพลักษณ์วัฒนธรรมสู่ระดับสากล อีกทั้งควรส่งเสริมการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน โดยใช้ภูมิปัญญาเป็นฐานการผลิตและยกระดับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด (นายอี นามสมมุติ, 2567); (นายอี นามสมมุติ, 2567); (นายเอฟ นามสมมุติ, 2567)

3.3 แนวทางการจัดการองค์ความรู้และสร้างภูมิคุ้มกันทางวัฒนธรรม การอนุรักษ์และฟื้นฟูวิถีโปะมอดบั้งควรเชื่อมโยงกับการสร้างพื้นที่เรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่เข้าถึงง่ายและมีชีวิตชีวา เพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางวัฒนธรรมในระยะยาว แนวทางสำคัญประกอบด้วย การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ชุมชนหรือ “พิพิธภัณฑ์โปะมอดบั้ง” เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และศูนย์กลางกิจกรรมวัฒนธรรม การจัดทำฐานข้อมูลทุนทางวัฒนธรรมที่ครอบคลุมขั้นตอนพิธีกรรม ความเชื่อ จุดประสงค์ และองค์ประกอบของวิถีโปะมอดบั้ง พร้อมพัฒนาเป็นระบบออนไลน์ที่ประชาชนเข้าถึงได้ง่าย การบูรณาการในหลักสูตรการศึกษาทุกระดับเพื่อปลูกฝังจิตสำนึกวัฒนธรรมท้องถิ่นในเยาวชน การรณรงค์สร้างค่านิยมผ่านการฟื้นฟูคุณค่าทางวัฒนธรรมของมอญให้สอดคล้องกับบริบทสมัยใหม่ และการใช้

เทคโนโลยีสารสนเทศและสื่อออนไลน์ เช่น วิดีโอ YouTube แอปพลิเคชัน และสื่อสังคมออนไลน์ในการเผยแพร่องค์ความรู้เพื่อจะสร้างการรับรู้และความภาคภูมิใจในวิถีวัฒนธรรมมอญอย่างยั่งยืนในระดับท้องถิ่นและวงกว้าง (นายปี นามสมมุติ, 2567); (นายเอฟ นามสมมุติ, 2567); (นางไอ นามสมมุติ, 2567)

อภิปรายผล

การอภิปรายผลการวิจัยประเด็นประวัติความเป็นมา ความหมาย และองค์ประกอบพิธีกรรมของวิถีโปะมอดบั้งของกลุ่มชาติพันธุ์มอญบ้านวังกะ สามารถอภิปรายได้ใน 2 ประเด็นหลัก ได้แก่ ด้านประวัติศาสตร์วัฒนธรรม และด้านบทบาทในฐานะทุนทางวัฒนธรรม ดังนี้

1. ประเด็นด้านประวัติศาสตร์วัฒนธรรม ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า วิถีโปะมอดบั้ง หรือประเพณีลอยเรือสะเดาะเคราะห์ของชาวมอญบ้านวังกะ มีรากฐานทางประวัติศาสตร์และตำนานที่ลึกซึ้ง โดยเชื่อมโยงกับเหตุการณ์ในสมัยพระเจ้าธรรมเจดีย์ กษัตริย์มอญแห่งเมืองหงสาวดี ที่ส่งพระพุทโศกษาไปคัดลอกพระไตรปิฎกจากประเทศศรีลังกา สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุวิทย์ ชัยเกียรติยศ ศึกษาจากแหล่งทางประวัติศาสตร์ของพิธีลอยเรือสะเดาะเคราะห์ โดยเชื่อมโยงกับตำนานพระเจ้าธรรมเจดีย์แห่งเมืองหงสาวดี และภารกิจของพระพุทโศกษาในการคัดลอกพระไตรปิฎกจากศรีลังกา เมื่อเรือเดินทางกลับโดยพลอดภัยจึงเกิดพิธิบวงสรวงที่ต่อมาเป็นพิธีลอยเรือ ซึ่งชุมชนมอญบ้านวังกะน้อมรับตำนานนี้และจัดพิธีในช่วงบุญเดือนสิบของทุกปี (ขึ้น 14 - 15 ค่ำ และแรม 1 ค่ำ เดือน 10) นอกจากนี้ กิจกรรมหนึ่งที่สำคัญในบุญเดือนสิบนี้ของชาวมอญบ้านวังกะ คือ พิธีตักบาตรน้ำผึ้ง (สุวิทย์ ชัยเกียรติยศ, 2557) สอดคล้องกับงานวิจัยของ เนตรนภา วรวงษ์ และข้อมูลจากกระทรวงวัฒนธรรม ต่างชี้ให้เห็นว่าประเพณีตักบาตรน้ำผึ้งของชาวมอญ ซึ่งจัดขึ้นในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 สืบทอดมาตั้งแต่โบราณ สะท้อนความเชื่อในพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับการถวายคิลานเภสัช เช่น น้ำผึ้งและน้ำมันงา เพื่อใช้เป็นยารักษาโรค (เนตรนภา วรวงษ์, 2565); (กระทรวงวัฒนธรรม, 2560)

2. ประเด็นบทบาทของวิถีโปะมอดบั้งในฐานะทุนทางวัฒนธรรม วิถีโปะมอดบั้งมิใช่เพียงพิธีกรรมแต่เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่หล่อเลี้ยงชุมชนในหลายมิติ โดยเฉพาะด้านสังคม ซึ่งทำหน้าที่เป็นสื่อกลางของความสามัคคีและความร่วมมือภายในชุมชน การจัดพิธีต้องอาศัยแรงงานและการประสานจากทั้ง 29 คุ้มบ้านที่มักเป็นเครือญาติ มีการร่วมแรงร่วมใจเตรียมสถานที่ และประกอบพิธี สะท้อนทุนทางสังคมที่แข็งแกร่ง สอดคล้องกับงานวิจัยของ บุญทัน ดอกไธสง ที่ชี้ว่าความร่วมมือภายในเครือญาติเป็นฐานสำคัญของการพัฒนาวัฒนธรรมท้องถิ่น ส่วนประเด็นการเรียนรู้ข้ามรุ่น เยาวชนได้เรียนรู้ทั้งความเชื่อและทักษะหัตถกรรมดั้งเดิม เช่น การทำโคลอมอย ตุ้งคิลปะมอญ และร่มกระดาศ ผ่านการถ่ายทอดอัตลักษณ์วัฒนธรรมโดยปราชญ์ชุมชนในท้องถิ่น (บุญทัน ดอกไธสง, 2560) สอดคล้องกับงานวิจัยของ พรณี บุรณพงศ์ ที่ยืนยันว่ากิจกรรมข้ามรุ่นช่วยคงอยู่ของอัตลักษณ์ชุมชนได้อย่างยั่งยืน ส่วนประเด็นศาสนาและจิตวิญญาณ พิธีสวดมนต์ เฝ้าเทียนสะเดาะเคราะห์ และการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นเครื่องมือสร้างศรัทธาและความหวังใหม่แก่ชุมชน เนื่องจากศาสนาในพิธีกรรมช่วยเสริมสร้างพลังทางสังคม ในขณะที่ด้านเศรษฐกิจ ประเพณีนี้เปิดพื้นที่ให้กับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในพิธีกรรมและซื้อผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น สร้างรายได้หมุนเวียนในพื้นที่ (พรณี บุรณพงศ์, 2558)

การอภิปรายผลการวิจัยประเด็นกระบวนการอนุรักษ์และฟื้นฟูวิถีโปะมอดบั้งผ่านการมีส่วนร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์มอญบ้านวังกะ สรุปความได้ ดังนี้

1. ประเด็นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการขับเคลื่อนประเพณี ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าชุมชนมอญบ้านวังกะมีโครงสร้างสถาบันภายในที่เข้มแข็ง โดยเฉพาะบทบาทของวัดวังแก้วการามในฐานะศูนย์กลางด้านจิตวิญญาณและกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนพิธีกรรมทางวัฒนธรรม เช่น “วิถีโปะมอดบั้ง” โดยมีการทำงานร่วมกันระหว่างพระสงฆ์ ผู้นำคุ้ม คณะกรรมการวัด คณะกรรมการหมู่บ้าน และประชาชนในทั้ง 29 คุ้ม ซึ่งส่งผลให้เกิดการบริหาร

จัดการประเพณีครอบคุ่มทุกส่วนของชุมชน ได้สอดคล้องกับงานวิจัยของ เนตรนภา วรวงษ์ ศึกษาอัตลักษณ์ความเป็นมอญกับประเพณีพิธีกรรมของชาวมอญที่บ้านวังกะ อำเภอสงขลาบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ผลวิจัยชี้ชัดว่าสถาบันทางสังคม-ศาสนาในชุมชน เช่น วัด และโครงสร้างคัม-หมู่บ้านวังกะ มีบทบาทสำคัญในการสร้างการมีส่วนร่วมและรักษาวิถีประเพณีอย่างยั่งยืน (เนตรนภา วรวงษ์, 2565)

2. ประเด็นกลไกเครือข่ายความร่วมมือ หนึ่งในจุดเด่นของกระบวนการฟื้นฟูวิถีโปะมอดบ้านของชุมชนมอญบ้านวังกะ คือ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภาคีภายนอกอย่างเป็นระบบ โดยมีมหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี หน่วยงานรัฐ สถาบันการศึกษา และองค์กรท้องถิ่น รวม 7 เครือข่าย ร่วมลงนาม MOU และกลุ่ม/องค์กรในชุมชนอีก 10 กลุ่ม ร่วมเป็นภาคีเครือข่ายการทำงานเพื่อร่วมกันค้นหาแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูวิถีโปะมอดบ้าน โดยดำเนินการจัดเทศกาลฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม “ปล่อยโคม (เกม) วิถีโปะมอดบ้าน” ที่ประกอบด้วยกิจกรรมการประกวด การแสดง และการสาธิตเรียนรู้ประดิษฐ์โคม ตอบโจทย์ความสนใจของคนรุ่นใหม่ และเชื่อมโยงกับภาคการท่องเที่ยว สอดคล้องกับงานวิจัยของ กฤตยา โชคสมศิลป์ ศึกษาประเด็นความร่วมมือในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง กรณีศึกษาบ้านวังนกไผ่ อำเภอกะทู้ม่วน จังหวัดสมุทรสาคร พบว่า ลักษณะหรือรูปแบบความร่วมมือเป็นแบบเครือข่ายที่ก่อรูปขึ้นจากการประสานบทบาทระหว่างภาคีเครือข่ายภาคประชาชนและภาครัฐ เป็นปัจจัยต่อการเกิดความร่วมมือเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง ทักษะของผู้วิจัยเห็นว่า ความสำคัญของการประสานความร่วมมือระหว่างชุมชนกับองค์กรภาคีเครือข่ายภายนอก การมีส่วนร่วมจากภายนอกและความเข้มแข็งภายในเป็นพลังร่วมที่ทำให้การพัฒนาวัฒนธรรมของชุมชนดำเนินไปอย่างยั่งยืน (กฤตยา โชคสมศิลป์, 2562)

การอภิปรายผลการวิจัยประเด็นแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูวิถีโปะมอดบ้านสู่การยกระดับเศรษฐกิจชุมชนบนฐานทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์มอญบ้านวังกะ สรุปความได้ ดังนี้

1. การถอดองค์ความรู้และคุณค่าทุนวัฒนธรรมวิถีโปะมอดบ้าน ซึ่งมีรากฐานจากความเชื่อ ความศรัทธาในพระพุทธศาสนา การอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างเกื้อกูล การฟื้นฟูวิถีดังกล่าวจึงไม่ได้เป็นเพียงการอนุรักษ์พิธีกรรมหรือกิจกรรม แต่เป็นการฟื้นคืนคุณค่าทางสังคม และฟื้นฟูทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์มอญให้กลับมา มีบทบาทต่อวิถีชีวิตร่วมสมัยด้านต่าง ๆ อีกทั้งมีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจชุมชน สอดคล้องงานวิจัยของ อัญธิชา มั่นคง ศึกษาบทบาททุนทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในตำบลบ้านตู่ จังหวัดพะเยา พบว่า ชุมชนจะสามารถพัฒนาได้อย่างยั่งยืนหากนำทุนทางวัฒนธรรมในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยส่งเสริมทุนบุคคล ถ่ายทอดความรู้ผ่านศูนย์เรียนรู้ และสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนทุกหมู่บ้าน ทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันและพลังขับเคลื่อนชุมชนอย่างยั่งยืน (อัญธิชา มั่นคง, 2560) และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ บุญชัย ปรีชาพิสิฐ แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ได้แก่ การเพิ่มศักยภาพให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการท่องเที่ยวให้มีประสิทธิภาพและยั่งยืน จัดพื้นที่ให้มีความสอดคล้องกับยุคสมัยของประเพณี ในประเด็นดังกล่าวสอดคล้องกับข้อค้นพบจากการวิจัย ปัจจัยสำคัญต่อการรักษาคุณค่า อนุรักษ์ และสืบทอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไม่ให้สูญหาย คือ ปัจจัยทุนมนุษย์หรือทุนบุคคลในฐานะผู้นำทางวัฒนธรรม ปราชญ์ชุมชนที่มีบทบาทหน้าที่ผู้สืบทอดเผยแพร่ การปฏิบัติ ซึ่งจำเป็นต้องมีการพัฒนาบทบาทผู้นำทางวัฒนธรรมเพื่อเพิ่มศักยภาพให้มีความสามารถบริหารจัดการและสอดคล้องกับยุคสมัย (บุญชัย ปรีชาพิสิฐ, 2556)

2. แนวทางการฟื้นฟูและพัฒนาต่อยอดทุนทางวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการฟื้นฟูวิถีโปะมอดบ้าน ควรดำเนินการควบคู่กับการพัฒนาระบบการจัดการความรู้ และการพัฒนาศักยภาพชุมชนอย่างต่อเนื่อง มีปัจจัยเงื่อนไขสำคัญ ได้แก่ 1) การส่งเสริมการวิจัยและพัฒนา รัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมให้มีการวิจัยและถ่ายทอดองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในมิติที่หลากหลาย และนำผลการวิจัยไปใช้ในเชิงปฏิบัติ เช่น ในกรณีการวิจัยการอนุรักษ์และฟื้นฟูวิถีโปะมอดบ้านสู่การยกระดับเศรษฐกิจฐานรากของกลุ่ม

ชาติพันธุ์มอญบ้านวังกะ ได้สอดแทรกในกิจกรรมการปลูกฝังจิตสำนึกให้แก่เยาวชน ผ่านการจัดงานเทศกาลฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม “ปล่อยโคมหรือเกมวิถีโปะมอดบ้าง” ภายในงานมีเวทีการแสดงรำมอญ กิจกรรมสาธิตการประดิษฐ์โคมแขวนแบบดั้งเดิมให้แก่เยาวชนและการแข่งขันประดิษฐ์โคมลอยศิลปะมอญ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ทองคำ ดวงจันทร์ เพ็ชร และพระเดชขจร ขนติโร (ภูทิพย์) ศึกษาการจัดการทางวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำโขง พบว่า การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์รักษามรดกทางวัฒนธรรมประเพณีให้ดำรงอยู่คู่ชุมชนลุ่มน้ำโขง มีการสร้างกิจกรรมที่สำคัญ คือ การประกวดบทความการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ รักษาวัฒนธรรมประเพณี 2) การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากทุนวัฒนธรรม โดยการออกแบบของที่ระลึก สินค้า OTOP ต่อยอดสู่ผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมมอญ เช่น สมุดบันทึกลายผ้ามอญ พวงกุญแจลูกสะบ้า และโคมลอย เสื้อผ้าเครื่องประดับ เครื่องจักสาน หรืออาหารพื้นถิ่นที่เชื่อมโยงกับวิถีโปะมอดบ้าง พัฒนาให้ตอบโจทย์ตลาดควบคู่กับการรักษาอัตลักษณ์ (ทองคำ ดวงจันทร์ เพ็ชร พระเดชขจร ขนติโร (ภูทิพย์), 2563) สอดคล้องกับข้อค้นพบของ สุธาสนี วิทยาภรณ์ และคณะ ที่ชี้ว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สามารถยกระดับเศรษฐกิจชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพต้องช่วยเพิ่มมูลค่าให้ผลิตภัณฑ์ชุมชนและส่งเสริมการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น 3) ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวชาติพันธุ์ที่อิงจากวิถีโปะมอดบ้าง การเข้าร่วมประเพณี พิธีกรรมของนักท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสประสบการณ์เชิงวัฒนธรรม ผ่านการจัดเทศกาลฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม “ปล่อยโคมหรือเกมวิถีโปะมอดบ้าง” ส่งผลให้เกิดการสร้างรายได้และเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจในระดับชุมชน (สุธาสนี วิทยาภรณ์ และคณะ, 2566) สอดคล้องกับการศึกษาของ สุธาสนี วิทยาภรณ์ และคณะ ชี้ให้เห็นว่า การจัดกิจกรรมเชิงวัฒนธรรม เช่น เทศกาลและการแสดงศิลปะพื้นบ้าน ช่วยให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนได้อย่างยั่งยืน (สุธาสนี วิทยาภรณ์ และคณะ, 2566)

3. แนวทางการจัดการองค์ความรู้และสร้างภูมิคุ้มกันทางวัฒนธรรม การอนุรักษ์และฟื้นฟูวิถีโปะมอดบ้างจำเป็นต้องเชื่อมโยงกับการสร้างพื้นที่เรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่เข้าถึงง่ายและมีชีวิตชีวา ซึ่งนำมาซึ่งการสร้างภูมิคุ้มกันทางวัฒนธรรมแก่สมาชิกชุมชนในระยะยาว โดยมีแนวทางสำคัญ เช่น การสร้างพิพิธภัณฑ์ชุมชนและแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่น ควรจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ที่บอกเล่าเรื่องราวประเพณีลอยเรือสะเดาะเคราะห์หรือวิถีโปะมอดบ้างอย่างมีชีวิต เช่น “พิพิธภัณฑ์โปะมอดบ้าง” เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ชาวบ้าน ปราชญ์ชุมชน ผู้นำทางวัฒนธรรมมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดความเชื่อ ความศรัทธา และประเพณี ให้คนรุ่นใหม่และผู้มาเยือนได้เรียนรู้อย่างมีชีวิตชีวา สอดคล้องงานวิจัยของ ผ่องศรี วีระวิวัฒน์ ศึกษาบทบาทของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในฐานะเครื่องมือในการสื่อสารวัฒนธรรมและส่งเสริมการเรียนรู้ของคนในชุมชน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการรวบรวม จัดแสดง และถ่ายทอดองค์ความรู้ท้องถิ่น (ผ่องศรี วีระวิวัฒน์, 2554) ในทำนองเดียวกัน จารุวรรณ พุกษักริพย์ ศึกษากระบวนการที่ชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของและผู้จัดการพิพิธภัณฑ์เอง โดยเน้นการใช้ความรู้จากปราชญ์ชุมชนและการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น เพื่อให้พิพิธภัณฑ์มีชีวิตและตอบโต้การเรียนรู้จริง ตามทัศนะของผู้วิจัย สิ่งสำคัญที่จะทำให้พิพิธภัณฑ์มีชีวิต คือ มีความจำเป็นต้องจัดทำฐานข้อมูลทุนทางวัฒนธรรม เพื่อพัฒนาระบบฐานข้อมูลออนไลน์เกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรมให้ครบถ้วนองค์ประกอบ และสามารถนำไปใช้ในการวางแผนพัฒนาและฟื้นฟูได้จริงในทางปฏิบัติ (จารุวรรณ พุกษักริพย์, 2558)

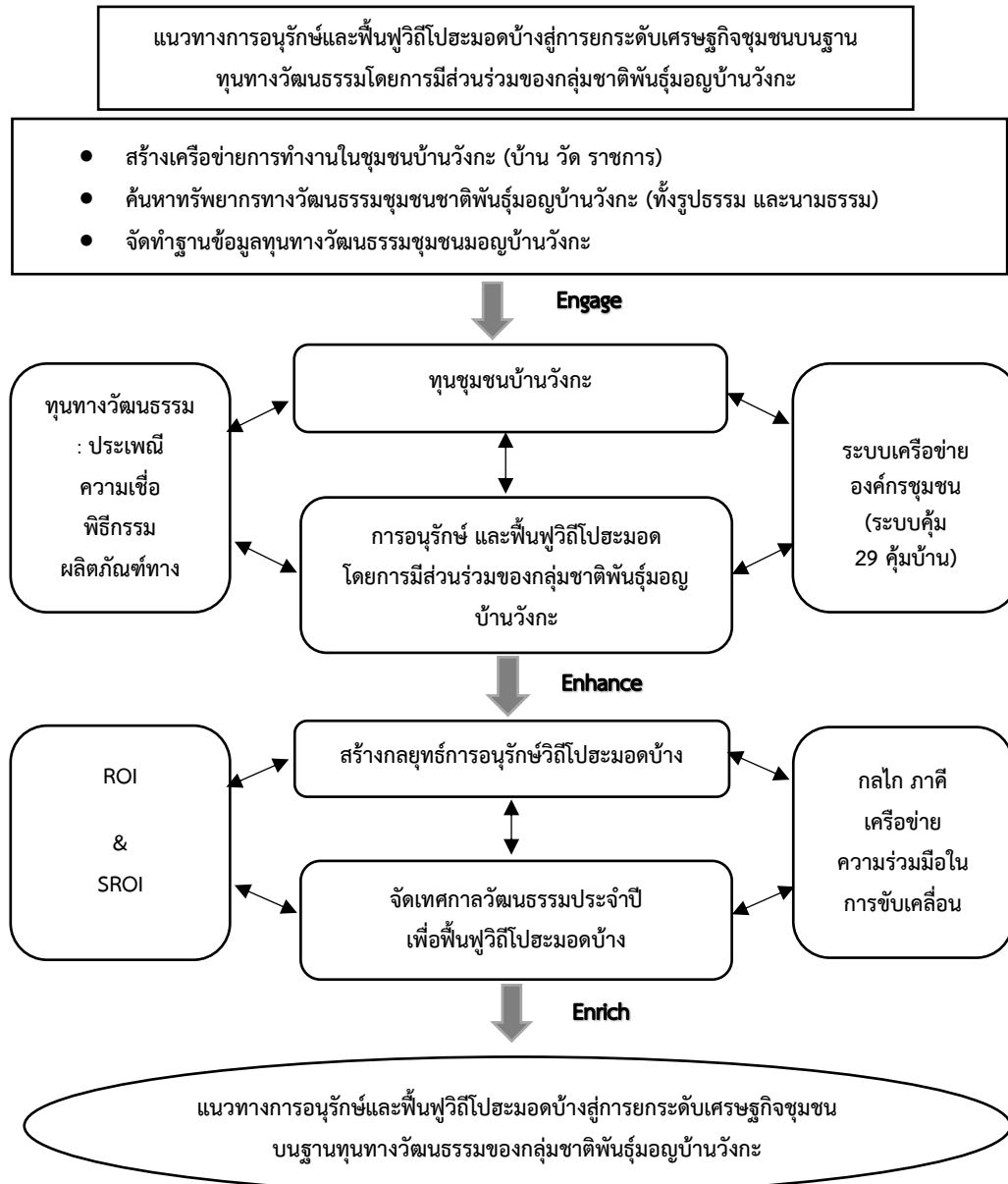
แนวทางสำคัญอีกแนวทางหนึ่ง คือ การบูรณาการในหลักสูตรการศึกษาในพื้นที่ โดยสถานศึกษาในชุมชนควรบรรจุหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรมมอญและวิถีโปะมอดบ้างโดยมีการเรียนรู้ผ่านบริบทประเพณีวัฒนธรรมจริงของชุมชน เพื่อเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจและเห็นคุณค่า อันเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกและความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งจากการศึกษา พบว่า โรงเรียนวัดวังแก้วการามในชุมชนบ้านวังกะ ใช้ประเพณีลอยเรือสะเดาะเคราะห์หรือวิถีโปะมอดบ้าง เป็นฐานของการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชน ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมประเพณีดังกล่าว สอดคล้องงานวิจัยของ ณัฐชา ชัยพงษ์ ศึกษาวิธีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจ และเห็นคุณค่า

ในวัฒนธรรมของตนเอง เช่น การสอดแทรกประเพณี การเล่าเรื่องจากผู้รู้ในท้องถิ่น และการทำกิจกรรมภาคสนาม ร่วมกับชุมชน นอกจากนี้ งานวิจัยในครั้งนี้ ยังได้จัดกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้ การประดิษฐ์โคมและตุ๊กตาส้มโอเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูวิถีโปะมอดบ้าง โดยเชิญวิทยากรซึ่งเป็นปราชญ์ ชุมชนในท้องถิ่นมาช่วยอบรม (ณัฐชยา ชัยพงษ์, 2562) สอดคล้องกับงานวิจัยของ บุญชัย ปรีชาพิสิฐ ยืนยัน แนวทางการอนุรักษ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ได้แก่ การสร้างความรู้ความเข้าใจเพื่อให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมมากขึ้น โดยเฉพาะเยาวชนคนรุ่นใหม่ให้รู้สึกหวงแหนวัฒนธรรมของตน (บุญชัย ปรีชาพิสิฐ, 2556) เช่นเดียวกับงานวิจัยของ ปราณี บุญหล้า ได้เสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบ Local-Based Learning โดยใช้ วัฒนธรรมและประเพณีของชุมชนเป็นฐานในการพัฒนาผู้เรียน ทั้งด้านความรู้ ความภาคภูมิใจ และจิตสำนึก ในการอนุรักษ์ เช่น การจัดกิจกรรมเรียนรู้จากประเพณีท้องถิ่นจริง การเชิญผู้เฒ่าผู้แก่ หรือปราชญ์ชุมชนมาเป็น วิทยากร (ปราณี บุญหล้า, 2561) นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระไพฑูรย์ โดดลิบ ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นทางพระพุทธศาสนาของชุมชนชาวมอญ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ซึ่งถึงรูปแบบ หรือแนวทางการอนุรักษ์ประเพณีของชุมชนชาวมอญ คือ การจัดโครงการเพื่อฝึกอบรมเยาวชน โดยมีปราชญ์ ชุมชนถ่ายทอดประเพณีวัฒนธรรมของชาวมอญ (พระไพฑูรย์ โดดลิบ, 2566) ในขณะที่ งานศึกษาของ กาญจน รัตน์ ดีเลิศ พบว่า แนวทางในการสืบสานวัฒนธรรมและประเพณีมอญ ควรมีโครงการอนุรักษ์อาหารมอญ ภาษา มอญ และกระตุ้นให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมจัดกิจกรรมประเพณี (กาญจนรัตน์ ดีเลิศ, 2554)

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัยนี้ได้นำไปสู่การพัฒนาโมเดลแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูวิถีโปะมอดบ้าง เพื่อยกระดับเศรษฐกิจชุมชนบนฐานทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์มอญบ้านวังกะ ภายใต้แนวคิด “การวิจัย เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม” และ “การบูรณาการข้ามศาสตร์” มีเป้าหมายเพื่อสืบสานประเพณีลอยเรือสะเดาะเคราะห์ในฐานทุนวัฒนธรรมที่สามารถแปรเป็นทุนเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน กระบวนการดำเนินงานแบ่ง ออกเป็น 3 ระยะ (3E) ได้แก่ 1) การสร้างการมีส่วนร่วม โดยมีข้อตกลงร่วมกัน (Engage) ผ่านการรวบรวมทุนชุมชน และทุนวัฒนธรรมโดยการพูดคุย สัมภาษณ์ สันทนากลุ่ม และจัดเวทีชุมชน เพื่อสำรวจองค์ความรู้ ภูมิปัญญา ความเชื่อ และพิธีกรรม 2) การเสริมสร้าง (Enhance) กลยุทธ์การอนุรักษ์ “วิถีโปะมอดบ้าง” ผ่านการสังเคราะห์ ข้อมูลและจัดกิจกรรมฟื้นฟู เช่น จัดเทศกาลลอยโคมลอย “เกม” นิทรรศการให้ความรู้ด้านประเพณีพิธีกรรม การอบรมการเรียนรู้การประดิษฐ์โคมและตุ๊กตาส้มโอ การจัดแสดงศิลปวัฒนธรรมมอญ ออกบูชางานจำหน่าย ผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมและอาหารชาติพันธุ์ เชื่อมโยงการท่องเที่ยวชาติพันธุ์เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาเรียนรู้ วัฒนธรรมอันจะนำไปสู่การเสริมสร้างรายได้ทางเศรษฐกิจชุมชน 3) การพัฒนาให้เกิดความยั่งยืน (Enrich) ผ่านการพัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านการฝึกอาชีพ การพัฒนาผลิตภัณฑ์แบรนด์ “โปะมอดบ้าง” การประชาสัมพันธ์ ผ่านสื่อดิจิทัล และจัดเทศกาลวัฒนธรรมเป็นประจำทุกปี ทั้งนี้ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรีทำหน้าที่เป็น “กลไกสนับสนุนวิชาการ” โดยบูรณาการการจัดการองค์ความรู้ เพื่อส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืนผ่าน “การสร้างประชาคมวัฒนธรรม” ที่ใช้พลังจากฐานรากในการขับเคลื่อนทุนทางสังคมและวัฒนธรรมโดยยึดโยงกับ ความไว้วางใจ ความสัมพันธ์เครือญาติในชุมชน และองค์รภาคีเครือข่ายทั้งในชุมชนและนอกชุมชน เชื่อมกับ การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งสามารถเป็นต้นแบบสู่ชุมชนอื่นสำหรับเป็นแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟู วิถีโปะมอดบ้างสู่การยกระดับเศรษฐกิจชุมชนบนฐานทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ดังรูปแบบภูมิดังต่อไปนี้

ภาพที่ 1 แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูวิถีโปะมอดบ้างสู่การยกระดับเศรษฐกิจชุมชนบนฐาน
ทุนทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์มอญบ้านวังกะ

สรุปและข้อเสนอแนะ

วิถีโปะมอดบ้างของกลุ่มชาติพันธุ์มอญบ้านวังกะมีต้นกำเนิดจากตำนานในยุคพระเจ้าธรรมเจดีย์ แห่งเมืองหงสาวดี ส่งพระพุทโธษาไปคัดลอกพระไตรปิฎกจากประเทศศรีลังกา ระหว่างเดินทางกลับ หนึ่งในเรือ เกิดหลงทางกลางทะเล จึงมีการจัดพิธีบวงสรวงด้วยไม้ผลและดอกไม้ 1,000 ชนิด จนสามารถกลับมาได้อย่าง ปลอดภัย เหตุการณ์นี้กลายเป็นต้นแบบของพิธีลอยเรือสะเดาะเคราะห์ที่สืบทอดในชุมชน จนกลายเป็นพิธี “ถวายเป็นเรือ” ด้วยอาหาร 9 อย่าง จำนวน 1,000 ชุด ที่จัดในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 แสดงถึงศรัทธา ความสามัคคี และอัตลักษณ์ของชาวมอญบ้านวังกะ สำหรับกระบวนการอนุรักษ์และฟื้นฟูวิถีโปะมอดบ้างผ่าน การมีส่วนร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์มอญบ้านวังกะ โดยกิจกรรมวันแรกของวิถีโปะมอดบ้างจัดขึ้นบริเวณเจดีย์พุทธคยา โดยมีการบูรณาการระหว่างกิจกรรมฟื้นฟูของมหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรีและกิจกรรมดั้งเดิมของชุมชน ช่วงเช้า

เยาวชนเข้าร่วมแข่งขันประดิษฐ์โคม “เกม” พร้อมสาธิตการทำโคม ส่วนชาวบ้านร่วมกันประกอบเรือพิธีบริเวณลานเจดีย์ ตกแต่งเรืออย่างงดงาม และผู้นำคุ้มจาก 29 คุ้มบ้านส่งมอบตุ๊กตหรือธงแด่วัดวังแก้ววิเวการาม ขณะที่กลุ่มสตรีช่วยเตรียมอาหารถวายพระ ช่วงค่ำเริ่มพิธีสวดพระพุทธรูปและพิธีสะเดาะเคราะห์ โดยมีการถวายธูปเทียนตามวันเกิด จุดเทียนอธิษฐานขอจัดเคราะห์กรรม พร้อมประดับเรือด้วยธง ร่ม และเครื่องบูชาอย่างสวยงาม วัดได้จัดเตรียมชุดบูชาไว้เพื่อรองรับผู้ร่วมพิธีที่ไม่มีของมาเอง พร้อมรับบริจาคตามศรัทธา ภายในงานมีนิทรรศการประเพณีวัฒนธรรมมอญของบ้านวังกะ จำหน่ายของที่ระลึกจากงานวิจัย เช่น ตุ๊กตาสลวยผ้ามอญ หมวกมอญ ขนมพื้นถิ่น อาหารชาติพันธุ์ และน้ำสมุนไพร และปิดท้ายวันด้วยการฟื้นฟูการแสดงดนตรีและระบำวัฒนธรรมไทย รามัญ และพิธีปล่อยโคม “เกม” อย่างศักดิ์สิทธิ์ เป็นสัญลักษณ์แห่งการปล่อยเคราะห์ต้อนรับสิริมงคล จึงกล่าวได้ว่าแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาวิถีโประหมอดบ้างจำเป็นต้องเน้นการถอดองค์ความรู้ที่มีรากฐานจากพุทธศาสนาและภูมิปัญญาท้องถิ่น ผ่านการถ่ายทอดโดยผู้นำวัฒนธรรมหรือปราชญ์ชุมชน ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนผ่านผลิตภัณฑ์วัฒนธรรม เน้นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม ส่วนการใช้เทคโนโลยีสร้างฐานข้อมูลดิจิทัลและมีการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ รวมถึงการบูรณาการในระบบการศึกษา เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันทางวัฒนธรรมและความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ของชาวมอญอย่างยั่งยืน อย่างไรก็ตาม การวิจัยครั้งนี้ มีข้อเสนอแนะในการนำไปใช้คือ ควรส่งเสริมการบูรณาการระหว่างชุมชนกับภาคีเครือข่าย เพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูวิถีโประหมอดบ้างผ่านกิจกรรมวัฒนธรรมและการพัฒนาผลิตภัณฑ์พื้นถิ่นที่สร้างรายได้อย่างยั่งยืน พร้อมทั้งพัฒนาองค์ความรู้ผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล จัดตั้งพิพิธภัณฑ์ และบูรณาการในหลักสูตรการศึกษาเพื่อปลูกฝังภูมิคุ้มกันทางวัฒนธรรม ส่วนข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป ควรศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมจากการฟื้นฟูวัฒนธรรม และการพัฒนาแนวทางใช้สื่อดิจิทัลเพื่อเผยแพร่วัฒนธรรมมอญอย่างมีประสิทธิภาพ

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณหน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.) กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม โดยการสนับสนุนทุนการวิจัยจากหน่วยบริหารและจัดการทุนด้านพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.) ตามกรอบการวิจัย “การขับเคลื่อนทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่โดยเครือข่ายมหาวิทยาลัยราชภัฏ” ภายใต้วิทยาลัยสถาน “ธัญภูมิ” เพื่อการพัฒนาพื้นที่ ประจำปีงบประมาณ 2567

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงวัฒนธรรม. (2560). ประเพณีตักบาตรดอกไม้อาไทยเชื้อสายรามัญ (มอญ). เรียกใช้เมื่อ 11 กรกฎาคม 2567 จาก <https://calendar.m-culture.go.th/events/103254>
- กฤตยา โชคสมศิลป์. (2562). การศึกษาประเด็นความร่วมมือในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง: กรณีศึกษาบ้านวังนกไข อำเภอกะทู้ม่วน จังหวัดสมุทรสาคร. ใน วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองการปกครอง. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กาญจนาภรณ์ ดีเลิศ. (2554). บทบาทของผู้นำชุมชนที่มีต่อการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีมอญในตำบลนครชุมน์ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี. ใน วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการประกอบการ. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- จรรุวรรณ พลฤกษ์รัมย์. (2558). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านเพื่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ณัฐชา ชัยพงษ์. (2562). การบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.

- ทองคำ ดวงจันทร์เพชร พระเดชขจร ขนดีโร (ภูทิพย์). (2563). ศึกษาการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์ โดยความร่วมมือของชุมชนลุ่มน้ำโขง. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย.
- นางไอ นามสมมุติ. (15 ก.ย. 2567). องค์ประกอบของพิธีกรรมประเพณีลอยเรือสะเดาะเคราะห์ หรือวิถีโปะมอดบ่าง. (มะร่อแซะ เล้าและ, ผู้สัมภาษณ์)
- นายเจ นามสมมุติ. (16 ก.ย. 2567). ประวัติความเป็นมาของประเพณีลอยเรือสะเดาะเคราะห์ หรือวิถีโปะมอดบ่าง. (มะร่อแซะ เล้าและ, ผู้สัมภาษณ์)
- นายซี นามสมมุติ. (15 พ.ค. 2567). ความหมายของประเพณีลอยเรือสะเดาะเคราะห์ หรือวิถีโปะมอดบ่าง. (มะร่อแซะ เล้าและ, ผู้สัมภาษณ์)
- นายดี นามสมมุติ. (16 พ.ค. 2567). กิจกรรมการอนุรักษ์และฟื้นฟูวิถีโปะมอดบ่าง. (มะร่อแซะ เล้าและ, ผู้สัมภาษณ์)
- นายบี นามสมมุติ. (12 มิ.ย. 2567). องค์ประกอบของพิธีกรรมประเพณีลอยเรือสะเดาะเคราะห์ หรือวิถีโปะมอดบ่าง. (มะร่อแซะ เล้าและ, ผู้สัมภาษณ์)
- นายอี นามสมมุติ. (18 ก.ย. 2567). ความหมายของประเพณีลอยเรือสะเดาะเคราะห์ หรือวิถีโปะมอดบ่าง. (มะร่อแซะ เล้าและ, ผู้สัมภาษณ์)
- นายเอ นามสมมุติ. (22 มี.ค. 2567). ความหมายของประเพณีลอยเรือสะเดาะเคราะห์ หรือวิถีโปะมอดบ่าง. (มะร่อแซะ เล้าและ, ผู้สัมภาษณ์)
- นายเอฟ นามสมมุติ. (3 เม.ย. 2567). กิจกรรมการอนุรักษ์และฟื้นฟูวิถีโปะมอดบ่าง. (มะร่อแซะ เล้าและ, ผู้สัมภาษณ์)
- เนตรนภา วรวงษ์. (2565). อัตลักษณ์ความเป็นมอญกับประเพณีพิธีกรรมของชาวมอญที่บ้านวังกะ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญชัย ปรีชาพิสิฐ. (2556). การอนุรักษ์และพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญบางกระดี่ เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศาสตร์. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- บุญทัน ดอกไธสง. (2560). การพัฒนาชุมชน: แนวคิดและกระบวนการ. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปราณี บุญหล้า. (2561). รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้วัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นฐาน เพื่อเสริมสร้างอัตลักษณ์ของผู้เรียน. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ผ่องศรี วีระวิวัฒน์. (2554). การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้และอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชน. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยวิทยา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พรรณี บุรณพงศ์. (2558). การถ่ายทอดวัฒนธรรมผ่านกิจกรรมข้ามรุ่นในชุมชนชาติพันธุ์. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พระไพฑูริย์ โดดลิล. (2566). แนวทางการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นทางพระพุทธศาสนาของชุมชนชาวมอญ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี. วารสารนวัตกรรมการจัดการศึกษาและการวิจัย, 5(6), 1403-1416.
- สุธาสนี วैयाภรณ์ และคณะ. (2566). การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กรณีศึกษา ชุมชนชาวมอญ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี. วารสารวิชาการสถาบันวิทยาการจัดการแห่งแปซิฟิก, 9(2), 61-73.
- สุวิทย์ ชัยเกียรติยศ. (2557). การศึกษาประเพณีลอยเรือสะเดาะเคราะห์ของชาวมอญในจังหวัดกาญจนบุรี. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยวิทยา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- อัญธิชา มั่นคง. (2560). บทบาททุนทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน กรณีศึกษาชุมชนในตำบลบ้านตุน อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา. วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, 12(39), 90-100.